YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO
8 päivänä huhtikuuta 1976 *

Asiassa 43/75,

jonka Cour du travail de Bruxelles on saattanut ETY:n perustamissopimuksen 177 artiklan nojalla yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi saadakseen tässä kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevassa riita-asiassa

Gabrielle Defrenne, entinen lentoemäntä, kotipaikka Bryssel-Jette,

vastaan

Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena, kotipaikka Bryssel,

ennakkoratkaisun ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklan tulkinnasta,

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN,

toimien kokoonpanossa: presidentti R. Lecourt, jaostojen puheenjohtajat H. Kutscher ja A. O'Keeffe sekä tuomarit A. M. Donner, J. Mertens de Wilmars, P. Pescatore ja M. Sørensen,

julkisasiamies: A. Trabucchi,
kirjaaja: A. Van Houtte,

* Oikeudenkäyntikieli: ranska.

on antanut seuraavan

tuomion

1 Cour du travail de Bruxelles on esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle 23.4.1975 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut yhteisöjen tuomioistuimeen 2.5.1975, ETY:n perustamissopimuksen 177 artiklan nojalla kaksi ennakkoratkaisukysymystä perustamissopimuksen miesten ja naisten samapalkkaisuutta koskevan 119 artiklan vaikutuksista ja täytäntöönpanosta.

2 Nämä kysymykset on esitetty erään lentoemännän ja hänen työnantajansa SA Sabenan välisessä riita-asiassa, joka koskee pääasian kantajan esittämää korvausvaadetta, joka perustuu siihen, että häntä on syrjitty 15.2.1963–1.2.1966 naispuolisena työntekijänä palkkauksessa miespuolisiin työtovereihinsa nähden, jotka tekivät samaa työtä "stuertteina".

3 Ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevan päätöksen mukaan asianosaiset ovat samaa mieltä siitä, että lentoemännän työ on samanlaista kuin stuertin, eikä lentoemännän vahingoksi palkkauksessa kyseisenä aikana tapahtunutta syrjintää ole näissä olosuhteissa kiistetty.

Ensimmäinen kysymys (119 artiklan välitön oikeusvaikutus)

4 Ensimmäiseksi kysytään, "johtuuko pelkästä" perustamissopimuksen 119 artiklasta "miesten ja naisten samapalkkaisuuden periaate välittömästi kunkin jäsenvaltion kansalliseen oikeuteen" ja "annetaanko siinä näin ollen kansallisesta lainsäädännöstä riippumatta työntekijöille oikeus panna kansallisessa tuomioistuimessa vireille oikeudenkäynti mainitun periaatteen noudattamiseksi".

5 Jos vastaus on myöntävä, kysytään vielä, mistä päivästä lähtien tämän oikeusvaikutuksen on tunnustettava olevan voimassa.

6 Tähän ensimmäisen kysymyksen toiseen osaan vastataan yhdessä toisen kysymyksen kanssa.

7 Kysymystä 119 artiklan välittömästä oikeusvaikutuksesta on arvioitava suhteessa samapalkkaisuuden periaatteen luonteeseen, tämän määräyksen tavoitteeseen ja sen asemaan perustamissopimuksen muodostamassa järjestelmässä.

8 Perustamissopimuksen 119 artiklalla on kaksitahoinen tavoite.

9 Eri jäsenvaltioiden sosiaalilainsäädännön kehitysasteen erojen vuoksi 119 artiklan tehtävänä on toisaalta estää sellaisten yritysten joutuminen huonompaan kilpailuasemaan yhteisön sisäisessä kilpailussa, jotka ovat sijoittautuneet sellaisiin jäsenvaltioihin, joissa on tosiasiallisesti toteutettu samapalkkaisuuden periaate, niihin yrityksiin nähden, jotka ovat sijoittautuneet sellaisiin jäsenvaltioihin, joissa ei vielä ole poistettu naispuolisiin työntekijöihin kohdistuvaa palkkaussyrjintää.

10 Toisaalta tämä määräys palvelee yhteisön sosiaalisia tavoitteita; yhteisö ei ole ainoastaan taloudellinen liitto vaan pyrkii myös turvaamaan yhteisellä toiminnalla sosiaalisen edistyksen ja parantamaan jatkuvasti Euroopan kansojen elin- ja työoloja, kuten perustamissopimuksen johdanto-osassa korostetaan.

11 Tämä tavoite korostuu siinä, että 119 artikla on sisällytetty sosiaalipolitiikkaa käsittelevään lukuun, jonka alkumääräyksessä eli 117 artiklassa korostetaan tarvetta "edistää työntekijöiden elin- ja työolojen kohentamista siten, että olojen yhtenäistäminen niitä kohennettaessa on mahdollista".

12 Tämän kaksitahoisen, taloudellisen ja sosiaalisen, tavoitteen johdosta samapalkkaisuuden periaate on osa yhteisön perustaa.

13 Tästä syystä perustamissopimuksessa on määrätty, että kyseistä periaatetta on täysimääräisesti sovellettava heti siirtymäkauden ensimmäisen vaiheen päätyttyä.

14 Tämän määräyksen tulkinnassa ei voida antaa merkitystä sille hitaudelle ja sille vastustukselle, joiden vuoksi kyseisen olennaisen periaatteen tehokas soveltaminen on viivästynyt tietyissä jäsenvaltioissa.

15 Erityisesti se, että 119 artikla liittyy työolojen yhtenäistämiseen ja niiden samanaikaiseen kohentamiseen, tekee perusteettomaksi väitteen, että tätä artiklaa voitaisiin noudattaa muuten kuin matalimpia palkkoja nostamalla.

16 Perustamissopimuksen 119 artiklan ensimmäisen kohdan mukaan jäsenvaltioiden on huolehdittava "miesten ja naisten samapalkkaisuuden periaatteen soveltamisesta" ja pidettävä tämä periaate voimassa.

17 Mainitun artiklan toisessa ja kolmannessa kohdassa täsmennetään eri tavoin ensimmäisessä kohdassa käytettyä käsitettä samapalkkaisuus.

18 Kyseisiä määräyksiä sovellettaessa on 119 artiklan soveltamisalalla tehtävä ero sellaisen suoran ja avoimen syrjinnän, jonka olemassaolo voidaan jo todeta tässä artiklassa asetettujen samaa työtä ja samaa palkkaa koskevien arviointiperusteiden perusteella, ja sellaisen välillisen ja peitellyn syrjinnän välillä, joka voidaan tunnistaa ainoastaan edellä mainittujen yksityiskohtaisempien yhteisön tai kansallisten soveltamissäännösten nojalla.

19 On selvää, että 119 artiklan tavoitteen täysimääräinen toteuttaminen, johon kuuluu miespuolisiin ja naispuolisiin työntekijöihin kohdistuvan kaiken syrjinnän eli sekä suoran että välillisen syrjinnän poistaminen yksittäisissä yrityksissä, kokonaisilla teollisuudenaloilla ja jopa koko talouselämässä, voi joissakin tapauksissa edellyttää sovellettavien arviointiperusteiden määrittämistä asianmukaisilla yhteisön ja jäsenvaltioiden toimenpiteillä.

20 Tämä näkemyksen oikeellisuus on sitäkin selvempi, kun otetaan huomioon, että asiaa koskevissa yhteisön säädöksissä, jotka todetaan toiseen kysymykseen annettavassa vastauksessa, pannaan täytäntöön 119 artikla laajentamalla suppeaa käsitettä sama työ erityisesti yhdenmukaisesti vuonna 1951 tehdyn Kansainvälisen työjärjestön samapalkkaisuutta koskevan yleissopimuksen n:o 100 määräysten kanssa; yleissopimuksen 2 artiklassa esitetään periaate: sama palkka "samanarvoisesta" työstä.

21 Suorana syrjintänä, joka voidaan havaita pelkin 119 artiklassa annetuin arviointiperustein, on pidettävä erityisesti sellaista syrjintää, joka perustuu lainsäädäntöön tai työehtosopimuksiin ja joka voidaan havaita puhtaasti oikeudellisen tarkastelun perusteella.

22 Tämä koskee myös miespuolisten ja naispuolisten työntekijöiden erisuuruista palkkaa samasta työstä, joka tehdään saman yksityisen tai julkisen työnantajan palveluksessa.

23 Tässä tilanteessa - kuten ennakkoratkaisupyynnössä todetaan - tuomioistuin voi todeta kaikki tosiseikat, joiden perusteella voi arvioida, saako naispuolinen työntekijä huonompaa palkkaa kuin miespuolinen samanlaisia tehtäviä hoitava työntekijä.

24 Ainakin tällaisissa tilanteissa 119 artiklaa voidaan soveltaa välittömästi, ja 119 artiklasta voi johtua yksityisille oikeussubjekteille oikeuksia, joita tuomioistuinten on suojattava.

25 Samapalkkaisuuden periaatteen soveltamiseksi säädetyssä kansallisessa lainsäädännössä yleensä ainoastaan toistetaan 119 artiklan ilmaisujen pääsisältö samassa työssä tapahtuvan suoran syrjinnän osalta.

26 Tässä yhteydessä Belgian lainsäädäntö on erityisen kuvaava, sillä naisten työstä 24.10.1967 annetun kuninkaan päätöksen (arrêté royal) 14 §:ssä annetaan kaikille naispuolisille työntekijöille oikeus kanteen nostamiseen toimivaltaisessa tuomioistuimessa 119 artiklassa esitetyn samapalkkaisuuden periaatteen noudattamiseksi pelkästään viittaamalla 119 artiklaan.

27 Tätä päätelmää vastaan ei voida vedota 119 artiklassa käytetyin ilmaisuin.

28 Välittömän oikeusvaikutuksen kiistämisen tueksi ei ensinnäkään voida vedota ilmauksen "periaate" käyttämiseen kyseisessä artiklassa, sillä perustamissopimuksen kielenkäytössä tätä ilmaisua käytetään nimenomaan osoittamaan sitä, että tietyt määräykset ovat luonteeltaan perustavanlaatuisia, kuten käy ilmi esimerkiksi perustamissopimuksen ensimmäisen osan otsikosta "Periaatteet" sekä 113 artiklasta, jonka mukaan yhteisön kauppapolitiikka perustuu "yhtenäisiin periaatteisiin".

29 Jos tätä ilmaisua heikennetään siten, että sen katsotaan tarkoittavan vain epämääräistä ohjetta, puututaan välillisesti yhteisön perustaan ja sen ulkosuhteiden johdonmukaisuuteen.

30 Myöskään se, että 119 artikla koskee nimenomaisesti ainoastaan jäsenvaltioita, ei anna tukea vastaväitteille.

31 Yhteisöjen tuomioistuin on jo muissa yhteyksissä todennut, että perustamissopimuksen tietyt määräykset on tosin muodollisesti osoitettu jäsenvaltioille, mutta se ei estä sitä, etteikö niillä voitaisi samalla antaa oikeuksia kenelle

tahansa yksityiselle henkilölle, jonka edun mukaista on niissä määriteltyjen velvoitteiden noudattaminen.

32 Jäsenvaltioille asetetaan 119 artiklassa velvoite saada annetussa määräajassa aikaan tietty tulos, mikä näkyy 119 artiklan sanamuodossa.

33 Tämän määräyksen tehokkuutta ei voi heikentää se, etteivät tietyt jäsenvaltiot ole täyttäneet perustamissopimuksessa määrättyä velvoitetta ja etteivät yhteiset toimielimet ole ryhtyneet riittäviin toimiin tämän laiminlyönnin osalta.

34 Vastakkaisen kannan omaksuminen saattaisi johtaa oikeudenloukkauksen muodostumiseen tulkintaperiaatteeksi, eikä yhteisöjen tuomioistuin voi omaksua tällaista kantaa toimimatta vastoin perustamissopimuksen 164 artiklassa sille määrättyä tehtävää.

35 Lopuksi todettakoon, että kun 119 artiklassa viitataan jäsenvaltioihin, tarkoitetaan tällä niitä jäsenvaltioiden tehtäviä, joilla edistetään hyödyllisellä tavalla samapalkkaisuuden periaatteen täytäntöönpanoa.

36 Näin ollen tämän määräyksen sisältönä ei ole pelkästään se, että siinä ainoastaan viitattaisiin kansalliseen lainsäädäntövaltaan, kuten oikeudenkäynnin yhteydessä on väitetty.

37 Tämän vuoksi 119 artiklassa tehtyä viittausta jäsenvaltioihin ei voida tulkita siten, että lainkäyttöelin ei saisi soveltaa välittömästi perustamissopimuksen määräystä.

38 Myöskään sitä vastaväitettä, että jos kansallinen tuomioistuin soveltaa samapalkkaisuuden periaatetta, se muuttaisi sitä, mitä asianosaiset ovat sopineet yksityistä tai ammatillista itsemääräämisoikeutta käyttäen esimerkiksi työsopimuksissa ja työehtosopimuksissa, ei voida hyväksyä.

39 Koska 119 artikla on pakottava, miespuolisia ja naispuolisia työntekijöitä koskevan syrjinnän kielto ei koske ainoastaan viranomaisten toimintaa, vaan myös kaikkia sopimuksia, joiden tarkoituksena on säännellä kollektiivisesti palkkatyötä sekä yksityishenkilöiden välisiä sopimuksia.

40 Ensimmäiseen kysymykseen vastataan näin ollen, että 119 artiklassa ilmaistuun samapalkkaisuuden periaatteeseen voidaan vedota kansallisissa tuomioistuimissa, joilla on velvollisuus suojata tästä määräyksestä yksityisille johtuvia

oikeuksia erityisesti syrjintätapauksissa, jotka perustuvat välittömästi lainsäädäntöön tai työehtosopimuksiin, sekä tapauksissa, joissa naiset ja miehet saavat erisuuruista palkkaa samasta työstä, joka tehdään saman yksityisen tai julkisen työnantajan palveluksessa.

Toinen kysymys (119 artiklan täytäntöönpano sekä yhteisön ja jäsenvaltioiden toimivalta)

41 Toiseksi kysytään, onko "119 artikla sovellettavissa jäsenvaltioiden sisäisessä oikeudessa yhteisön toimielinten antamien säädösten nojalla" vai onko "tässä asiassa katsottava, että jäsenvaltion lainsäätäjällä on yksinomainen toimivalta".

42 Kuten edellä on todettu, tähän on liitettävä kysymys, mistä ajankohdasta lähtien 119 artiklalla on katsottava olevan välitön oikeusvaikutus.

43 Näiden kaikkien ongelmien ratkaisemiseksi on ensiksi todettava, missä aikajärjestyksessä yhteisön toimet tulkittavana olevan määräyksen täytäntöönpanon varmistamiseksi on toteutettu.

44 Perustamissopimuksen 119 artiklan mukaan samapalkkaisuuden periaatteen soveltamisesta oli huolehdittava yhtenäisesti viimeistään siirtymäkauden ensimmäisen vaiheen loppuun mennessä.

45 Komissiolta saatujen tietojen mukaan tämän periaatteen täytäntöönpanossa on kuitenkin huomattavia asiallisia ja ajallisia eroja eri valtioiden välillä.

46 Toisissa jäsenvaltioissa periaate oli olennaisilta osin toteutettu jo ennen perustamissopimuksen voimaantuloa joko nimenomaisilla perustuslain ja lain säännöksillä tai työehtosopimuksilla vahvistetulla työelämän käytännöllä, toisissa taas sen täysi toteuttaminen on viivästynyt huomattavasti.

47 Tässä tilanteessa jäsenvaltiot antoivat 119 artiklassa vahvistetun määräajan päättymistä edeltävänä päivänä eli 30.12.1961 päätöslauselman miesten ja naisten samapalkkaisuuden toteuttamisesta täsmentääkseen tietyiltä osin samapalkkaisuuden periaatteen asiallista sisältöä ja lykätäkseen samalla periaatteen toteuttamista ajallisesti porrastetun suunnitelman mukaisesti.

48 Tämän päätöslauselman mukaan kaikki suora tai välillinen syrjintä olisi pitänyt poistaa täydellisesti 31.12.1964 mennessä.

49 Komission toimittamien tietojen mukaan useat vanhat jäsenvaltiot eivät kuitenkaan noudattaneet tätä päätöslauselmaa, ja siitä syystä komissio kutsui perustamissopimuksen 155 artiklassa sille uskottujen tehtävien mukaisesti hallitusten ja työmarkkinaosapuolten edustajat koolle tutkimaan tilannetta ja sopimaan toimenpiteistä, joilla edistettäisiin 119 artiklassa vahvistetun tavoitteen täysimääräistä toteuttamista.

50 Tämän työskentelyn tuloksena laadittiin useita toisiaan seuranneita kertomuksia alkuperäisten jäsenvaltioiden tilanteesta, ja niistä viimeisin, jossa esitetään yhteenveto, on päivätty 18.7.1973.

51 Komissio ilmoitti tämän kertomuksen päätteeksi aikomuksestaan aloittaa perustamissopimuksen 169 artiklan mukainen menettely niitä jäsenvaltioita vastaan, jotka eivät mainittuun päivämäärään mennessä olleet vielä täyttäneet 119 artiklasta johtuvia velvollisuuksiaan, mutta tälläkään varoituksella ei ollut vaikutusta.

52 Oltuaan samanlaisessa yhteydessä uusien jäsenvaltioiden toimivaltaisiin viranomaisiin komissio ilmoitti 17.7.1974 päivätyssä kertomuksessaan, että 119 artikla oli täysimääräisesti sovellettavissa näiden valtioiden osalta 1.1.1973 alkaen eli että ne olivat tuosta päivästä alkaen samassa tilanteessa kuin alkuperäiset jäsenvaltiot.

53 Neuvosto antoi 10.2.1975 miesten ja naisten samapalkkaisuuden periaatteen soveltamista koskevan jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämisestä direktiivin 75/117/ETY (EYVL L 45, s. 19) 119 artiklan täysimääräisen täytäntöönpanon jouduttamiseksi.

54 Tässä direktiivissä täsmennetään tietyiltä osin 119 artiklan aineellista soveltamisalaa ja annetaan lisäksi useita säännöksiä, joiden tarkoituksena on lähinnä parantaa niiden työntekijöiden oikeussuojaa, jotka ovat mahdollisesti kärsineet 119 artiklassa vahvistetun samapalkkaisuuden periaatteen soveltamatta jättämisestä.

55 Tämän direktiivin 8 artiklassa annetaan jäsenvaltioille vuoden määräaika asianmukaisten lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten voimaan saattamiseksi.

56 Perustamissopimuksen 119 artiklan nimenomaisen sanamuodon mukaan miesten ja naisten samapalkkaisuuden periaatteen täysimääräisestä ja peruuttamattomasta noudattamisesta piti huolehtia ennen siirtymäkauden ensimmäisen vaiheen päättymistä eli 1.1.1962 mennessä.

57 Jäsenvaltioiden 30.12.1961 antamalla päätöslauselmalla ei ole voitu pätevästi muuttaa perustamissopimuksessa olevaa määräaikaa, sanotun kuitenkaan rajoittamatta niitä vaikutuksia, joita päätöslauselmalla on voinut olla 119 artiklan täysimääräisen täytäntöönpanon edistämisessä ja nopeuttamisessa.

58 Perustamissopimusta voidaan muuttaa ainoastaan 236 artiklassa määrätyn menettelyn mukaisesti toteutetulla muutoksella, jollei erityismääräyksistä muuta johdu.

59 Lisäksi edellä esitetystä seuraa, että koska siirtymämääräyksiä ei ole, 119 artiklassa esitetyn periaatteen koko vaikutus kohdistuu uusiin jäsenvaltioihin liittymissopimuksen voimaantulosta eli 1.1.1973 alkaen.

60 Tätä oikeudellista tilannetta ei ole voitu muuttaa lainsäädännön lähentämistä koskevan 100 artiklan nojalla annetulla direktiivillä 75/117/ETY, jonka tavoitteena on edistää kaikkien kansallisella tasolla toteutettavien toimenpiteiden avulla 119 artiklan asianmukaista soveltamista erityisesti välillisen syrjinnän poistamiseksi, mutta jolla ei kuitenkaan voitu heikentää viimeksi mainitun artiklan tehokkuutta eikä muuttaa sen ajallista soveltamisalaa.

61 Vaikka perustamissopimuksen 119 artikla on osoitettu selvästi jäsenvaltioille ja siinä asetetaan niille velvoite huolehtia annetussa määräajassa samapalkkaisuuden periaatteen soveltamisesta ja sen voimassa pitämisestä sen jälkeen, tämä jäsenvaltioiden velvoite ei sulje pois yhteisön toimivaltaa tällä alalla.

62 Päinvastoin yhteisön toimivalta johtuu siitä, että 119 artiklalla pyritään niihin perustamissopimuksen tavoitteisiin, joista määrätään "sosiaalipolitiikkaa" koskevassa III osastossa, joka puolestaan kuuluu kolmanteen osaan "yhteisön politiikka".

63 Koska 119 artiklassa ei nimenomaisesti viitata yhteisön mahdollisiin tehtäviin sosiaalipolitiikan toteuttamisessa, on nojauduttava perustamissopimuksen yleiseen systematiikkaan ja niihin perustamissopimuksessa annettuihin keinoihin, joista on määrätty esimerkiksi 100, 155 ja tarvittaessa sovellettavassa 235 artiklassa.

64 Mikään yhteisön toimielinten tai kansallisten viranomaisten antama soveltamissäännös ei voi loukata 119 artiklan välitöntä oikeusvaikutusta, joka kyseisellä artiklalla on ensimmäiseen kysymykseen annetun vastauksen mukaisesti.

65 Toiseen kysymykseen vastataan näin ollen, että vanhojen jäsenvaltioiden piti huolehtia 119 artiklan täysimääräisestä soveltamisesta toisen siirtymävaiheen alusta eli 1.1.1962 alkaen ja uusien jäsenvaltioiden niiden liittymissopimuksen voimaantulosta eli 1.1.1973 alkaen.

66 Ensin mainittua määräaikaa ei muutettu jäsenvaltioiden 30.12.1961 antamalla päätöslauselmalla.

67 Neuvoston direktiivillä 75/117/ETY ei rajoiteta 119 artiklalla olevaa välitöntä oikeusvaikutusta, joka sillä on todettu olevan ensimmäiseen kysymykseen annetussa vastauksessa, eikä direktiivissä vahvistettu määräaika vaikuta ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklassa ja liittymissopimuksessa asetettuihin määräaikoihin.

68 Niilläkään aloilla, joilla 119 artiklalla ei ole välitöntä oikeusvaikutusta, 119 artiklaa ei voida tulkita siten, että siinä varattaisiin jäsenvaltion lainsäätäjälle yksinomainen toimivalta samapalkkaisuuden periaatteen toteuttamiseen, sillä sen toteuttamiseksi voidaan tarvittaessa antaa sekä yhteisön säännöksiä että kansallisia säännöksiä.

Tämän tuomion ajalliset vaikutukset

69 Irlannin ja Yhdistyneen kuningaskunnan hallitukset ovat kiinnittäneet huomiota taloudellisiin seurauksiin, joita voi aiheutua, jos yhteisöjen tuomioistuin tunnustaa 119 artiklan määräyksillä olevan välittömän oikeusvaikutuksen, koska tällaisen tulkinnan perusteella saatettaisiin useilla talouselämän aloilla esittää takautuvasti vaatimuksia koko siltä ajalta, jolloin välitön oikeusvaikutus on ollut olemassa.

70 Koska henkilöitä, joita asia koskee, on paljon, tällaisista yritysten kannalta odottamattomista vaatimuksista voisi olla niille vakavia taloudellisia seurauksia, jotka voisivat aiheuttaa joillekin niistä jopa konkurssin.

71 Vaikka jokaisen tuomioistuinratkaisun käytännön vaikutuksia on punnittava huolellisesti, tässä ei kuitenkaan voida mennä niin pitkälle, että oikeussääntöjä ei sovelleta objektiivisesti ja niiden tuleva soveltaminen vaarannetaan ratkaisusta mahdollisesti aiheutuvien taannehtivien vaikutusten vuoksi.

72 Useiden jäsenvaltioiden käyttäytymisen ja komission useita kertoja asianomaisille tiedoksi saattamiensa kannanottojen vuoksi on poikkeuksellisesti otettava huomioon se, että ne, joita asia koskee, ovat päätyneet pitämään pitkän aikaa yllä käytäntöä, joka on 119 artiklan muttei kansallisen lainsäädännön vastainen.

73 Se, että komissio ei nostanut kyseisiä jäsenvaltioita vastaan 169 artiklan nojalla jäsenyysvelvoitteiden noudattamatta jättämistä koskevaa kannetta varoituksistaan huolimatta, oli omiaan vahvistamaan virheellistä vaikutelmaa 119 artiklan vaikutuksista.

74 Näin ollen on todettava, että koska ei tiedetä, millaisista kokonaissummista kyseeseen tulevissa palkoissa on kyse, oikeusvarmuutta koskevat pakottavat näkökohdat, jotka johtuvat kaikista kysymyksessä olevista julkisista ja yksityisistä eduista, estävät periaatteessa asettamasta jo kuluneen ajan palkkausta kyseenalaiseksi.

75 Perustamissopimuksen 119 artiklan välittömään oikeusvaikutukseen ei voida vedota tätä tuomiota edeltävän ajankohdan palkkausta koskevien vaatimusten tueksi paitsi niiden työntekijöiden osalta, jotka ovat aikaisemmin nostaneet kanteen tai esittäneet vastaavan vaatimuksen.

Oikeudenkäyntikulut

76 Yhteisöjen tuomioistuimelle huomautuksensa esittäneelle Euroopan yhteisöjen komissiolle aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja ei voida määrätä korvattaviksi.

77 Pääasian asianosaisten osalta käsittely yhteisöjen tuomioistuimessa on välivaihe Cour du travail de Bruxellesissä vireillä olevassa asian käsittelyssä, minkä vuoksi Cour du travail de Bruxellesin asiana on päättää oikeudenkäyntikuluista.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN

on ratkaissut Cour du travail de Bruxellesin 23.4.1975 tekemällään päätöksellä esittämät kysymykset seuraavasti:

1) Perustamissopimuksen 119 artiklassa vahvistettuun miesten ja naisten samapalkkaisuuden periaatteeseen voidaan vedota kansallisissa tuomioistuimissa. Kansallisilla tuomioistuimilla on velvollisuus suojata tästä määräyksestä yksityisille oikeussubjekteille johtuvia oikeuksia erityisesti syrjintätapauksissa, jotka perustuvat välittömästi lainsäädäntöön tai työehtosopimuksiin, sekä tapauksissa, joissa naiset ja miehet saavat erisuuruista palkkaa samasta työstä, joka tehdään saman yksityisen tai julkisen työnantajan palveluksessa.

2) Vanhojen jäsenvaltioiden piti huolehtia 119 artiklan täysimääräisestä soveltamisesta toisen siirtymävaiheen alusta eli 1.1.1962 alkaen, ja uusien jäsenvaltioiden niiden liittymissopimuksen voimaantulosta eli 1.1.1973 alkaen. Jäsenvaltioiden 30.12.1961 antamalla päätöslauselmalla ei ole voitu pätevästi muuttaa ensin mainittua määräaikaa.

3) Neuvoston direktiivillä 75/117/ETY ei rajoiteta 119 artiklan välitöntä oikeusvaikutusta, eikä siinä vahvistettu määräaika vaikuta ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklassa ja liittymissopimuksessa asetettuihin määräaikoihin.

4) Niilläkään aloilla, joilla 119 artiklalla ei ole välitöntä oikeusvaikutusta, 119 artiklaa ei voida tulkita siten, että siinä varattaisiin jäsenvaltion lainsäätäjälle yksinomainen toimivalta samapalkkaisuuden periaatteen toteuttamiseen, sillä sen toteuttamiseksi voidaan tarvittaessa antaa sekä yhteisön säännöksiä että kansallisia säännöksiä.

5) Perustamissopimuksen 119 artiklan välittömään oikeusvaikutukseen ei voida vedota tätä tuomiota edeltävän ajankohdan palkkausta koskevien vaatimusten tueksi paitsi niiden työntekijöiden osalta, jotka ovat aikaisemmin nostaneet kanteen tai esittäneet vastaavan vaatimuksen.

Lecourt Kutscher O'Keeffe

Donner Mertens de Wilmars Pescatore Sørensen

Julistettiin Luxemburgissa 8 päivänä huhtikuuta 1976.

A. Van Houtte
kirjaaja

R. Lecourt
presidentti